

Tomislav Volek: Italská opera v kontextu českého baroka

Tomislav Volek je pražský docent muzikologie, specialista na Mozartovo dílo a v současné době i předseda Mozartovy obce v České republice. Následující shrnutí vychází z jeho asi dvacetistránkové stati Italská opera v kontextu českého baroka. Na co bych chtěl upozornit už zezачátku, je zkreslující název eseje: Volek se v ní zabývá výhradně operou v Praze a šlechtická sídla mimo ni zmiňuje jen ve dvou třech větách na konci textu.

Během baroka se v Itálii rozvinulo několik nových hudebních druhů jako symfonie, sonáta, oratorium, kantáta a především opera, označovaná *drama per musica*. V počátcích, které datujeme k přelomu šestnáctého a sedmnáctého století do Florencie, se její provádění udržovalo v uzavřených aristokratických kruzích a jako událost směřující k širšímu rozšíření můžeme označit teprve otevření prvního veřejného operního domu v Benátkách roku 1637. V té době se už ale opera šířila i na mimoitalské území, především přes Alpy do střední Evropy.

Praha byla v té době jako metropole českého království v nešťastné pozici. Během třicetileté války výrazně klesala její prestiž jako kulturního centra a to především z důvodu, že v ní chyběl panovnický dvůr. Poté, co v roce 1612 zemřel Rudolf II. a na jeho místo císaře nastoupil mladší bratr Matyáš, se Habsburkové přemístili do Vídně a do Prahy od té doby jezdili jen na návštěvy. Vzhledem k velkým významům dvorů a s nimi spjatých operních divadel se tak opera dostávala do Čech s velkým zpožděním. První operní divadlo tady vzniklo až v třicátých letech osmnáctého století, do té doby se tu objevovala jen v podobě občasných, jednorázových představení.

Už z roku 1617 máme záznamy, že se v Praze na počest návštěvy synovce císaře Matyáše hrálo velké taneční a hudební představení s recitovanými italskými verši nazvané *Zjevení Dionýské*. O deset let později, 23. listopadu 1627, tu pak byla u příležitosti korunovace Fridricha III. poprvé provedena italská opera *Calisto et Arcade* hraná souborem z Mantovy. Druhého operního představení se Praha dočkala až v roce 1680 v podobě komické opery *La pazienza di Sokrate noc due mogli* skladatele Antonia Draghiho a libretisty Nicolò Minatiho. Když se k nim připočte ještě jedna připravovaná, nicméně nakonec neuskutečněná opera z roku 1648, máme v Praze za celé sedmnácté století doložená celkem čtyři operní představení. Oproti tomu například v sousedním Polsku, kde existoval panovnický dvůr, se italská opera začala pravidelně hrát už v roce 1633.

Po celé sedmnácté století a část osmnáctého se Habsburkové od Čech a Moravy na jedné straně distancovali kvůli „odpudivé rebelii“, čímž mysleli protikatolické proudy, a na druhé se nechávali dál korunovat českými králi. Absenci jakéhokoliv kulturního života tedy musela začít řešit pražská šlechta. Ta zpočátku tápala. Některé rody jako Černínové a Eggenberkové zkoušeli založit operu na svých panstvích, ale bez větších úspěchů – nejdále se dopracovali Eggenberkové, kteří si nechali poslat z Benátek několik partitur. Ještě zkrájí osmnáctého století se v Praze objevil neznámý impresáři Giovanni Federico Sartorio, který sice poprvé předvedl operu pro veřejnost, ale po několika letech odešel, když zjistil, že nesežene žádného šlechtice, který by ho finančně podporoval, ani větší publikum, pro které by hrál.

Návrat přízně Habsburků k Praze přišel až ve dvacátých letech osmnáctého století a příčina byla dost kuriózní. Císařovi Karlu VI. se nepodařilo zplodit syna a aby uchoval trůn pro svou dynastii a svou dceru Marii Terezií, musel vyjednávat se všemi monarchiemi, aby uznaly dědičné právo „po přeslici“. Praze přislíbil, že se za to nechá korunovat českým králem, a ta se chopila organizace okázalých korunovačních slavností, v nichž si mimo jiné našla místo velkolepá a svou velikostí nevídaná inscenace opery *Costanza e fortezza*

vídeňského dvorního kapelníka Johanna Josepha Fuxe. Do nově postaveného amfiteátru se v roce 1723 vešly čtyři tisíce diváků, orchestr čítal dvě stě hráčů. U Pražanů vyvolala velkou odezvu a konečně způsobila i to, že se našel mecenáš Antonín Sporck ochotný věnovat své peníze. Pozval k sobě na hrabství operní společnost z Benátek a dal ji k dispozici své divadlo. Ukázal se jako skvělý sponzor: šlo mu především o společenský status a sama hudba ho vůbec nezajímala, tudíž nechal Benátčanům volnost jak v provozních záležitostech, tak při volbě repertoáru. Vyžadoval jen aby bylo na každém libretu nápadně vytištěno jeho jméno. Zavedl tak moderní typ veřejně přístupné opery, která se v této podobě udržela až do roku 1807 a zásadně se lišila od ostatních, převážně dvorských oper té doby. V jejím čele stál impresárió – a prvním z nich byl benátský tenorista Antonio Denzio - , který nebyl vázaný žádným ideologickým posláním, neměl povinnost reprezentovat dvůr nebo oslavovat panovníka . Určující pro něj byl zájem publika. Díky této volnosti se tzv. sporckovská opera stala vyhledávanou scénou a místem, kde se odehrály desítky světových premiér italských oper, mimo jiné i tři Vivaldiho premiéry.

Co se týče vlivu italské opery, velký význam měly její náměty. Využívaly antickou mytologii a uváděly orientální a pohanské hrdiny, což obohacovalo křesťanská témata. I hudba se často stávala modelem pro jak pro české skladatele, kteří se pokoušeli komponovat italské opery, jako v Jaroměřicích F. A. Míča nebo v Olomouci V.M. Gurecký, tak i pro skladatele chrámových a orchestrálních skladeb.

Volek, Tomislav. *Italská opera v kontextu českého baroka*. In: *Baroko v Itálii - baroko v Čechách. Setkávání osobností, idejí a uměleckých forem*. Praha: Filosofia. 2003. s. 313-323.

Daniel Matoušek